

This is a self-archived version of the original publication.

The self-archived version is a publisher's pdf of the original publication.

To cite this, use the original publication:

Sillantaka, S. & Rouhelo, A. 2021. Lastensuojelua voi kehittää myös sisältä päin. Talk-verkkolehti, HYVE / Health and Well-being 14.3.2021.

Link to the original publication: [URL](#)

All material supplied via Turku UAS self-archived publications collection in Theseus repository is protected by copyright laws. Use of all or part of any of the repository collections is permitted only for personal non-commercial, research or educational purposes in digital and print form. You must obtain permission for any other use.

Lastensuojelua voi kehittää myös sisältä päin – kehittämisen kohteena perhekeskusmalli ja systeeminen lastensuojelutyö

14.03.2021

Kirjoittajat

Selja Sillantaka sosionomi (YAMK), perhekeskustoiminnan koordinaattori, Mannerheimin lastensuojeluliitto, Varsinais-Suomen piiri

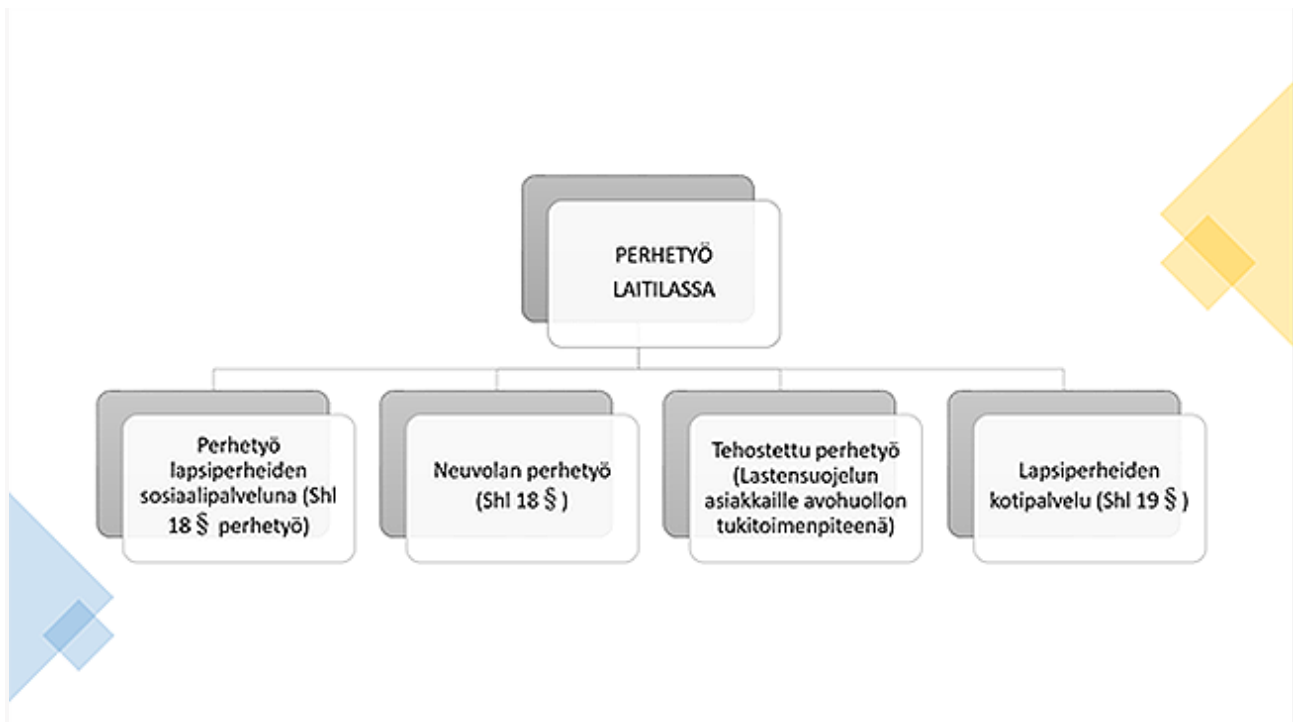
Anne Rouhelo Koulutusvastaava, lehtori, KT, Turun ammattikorkeakoulu

Laitilassa lastensuojelua ja lapsiperheiden palveluja kehitettiin tavoitteena yhtenäistää yksikön toimintakäytäntöjä. Lastensuojelun ja joidenkin sosiaalihuoltolain mukaisten perhepalvelujen työprosesseja kuvattiin erilaisina malleina ja kuvioina toimintakäsikirjaa varten. Kehittämisprojektissa huomioitiin uusimmat lainsäädännön muutokset sekä sosiaalihuollon asiakastiedon arkistoinnin Kantaan siirtyminen.

Laitilan kaupunkiorganisaatiossa lastensuojelun ja perhepalvelujen yksikkö sijoittuu sosiaali- ja terveystoimen alle. Lapsiperheille tarjottavia sosiaalipalveluja ovat muun muassa lastensuojeluun kuuluvat erityis- ja vaativan tason palvelut sekä sosiaalihuoltolain mukaiset matalan kynnyksen ja erityistason lapsiperheiden palvelut, kuten perhetyö, perheneuvolapalvelut ja lapsiperheiden kotipalvelu.

Terveystoimen palveluja perheille ovat muun muassa äitiys- ja lastenneuvolan palvelut. Sivistystoimen palveluja ovat opetus-, varhaiskasvatus-, nuoriso- ja kirjastopalvelut. Lapsiperhepalveluja ja lastensuojelua tuottavat myös seurakunta, järjestöt, seurakunta ja yksityiset yritykset omine palveluineen.

Perhepalvelujen ja lastensuojelun yksikön asiakkaat koostuvat sekä lastensuojelun että sosiaalihuoltolain mukaisista aikuis- ja perhetyön asiakkuuksista. Eräs keskeinen työmuoto asiakasperheiden kanssa on perhetyö. Perhetyötä on sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö ja lastensuojelun tehostettu perhetyö. Perhetyötä tehdään myös neuvolan perhetyönä, jossa se on erityisesti vauvaperheille suunnattua.

Kuvio 1. Perhetyö Laitilassa

Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu on niin kutsuttua erityistason palvelua erillään perustason sosiaalihuoltolain mukaisista sosiaalipalveluista. Sosiaalipalveluissa noudatetaan yleislaiksi kutsuttua sosiaalihuoltolakia, kun taas lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu perustuu lastensuojelulakiin, joka on erityislaki.

Lastensuojelun tai sosiaalihuollon asiakkuus alkaa yleensä yhteydenotosta tai ilmoituksesta sosiaalihuoltoon, jota seuraa palvelutarpeen arviointi sekä mahdollisesti siihen sisältyvä lastensuojelutarpeen selvitys.

Palvelutarpeen arvioinnissa päätetään, mitkä sosiaalihuollon tai lastensuojelun palvelut auttaisivat lasta tai perhettä parhaiten. Vaikka valituksi tukimuodoksi tulisivikin lastensuojelun asiakkuus ja sen sisältämät palvelut, on lastensuojelun asiakkaalla edelleen kuitenkin oikeus samoihin yleisiin sosiaalipalveluihin kuin muillakin.

Lisäksi lastensuojelussa tuotetaan muun muassa jälkihuollon, sijaishuollon ja avohuollon palveluja. Näistä mainittakoon yhtenä avohuollon palveluna lastensuojelun tehostettu perhetyö, joka intensiteetiltään eroaa sosiaalihuoltolain mukaisesta, neuvolan ja lapsiperheiden kotipalvelun toteuttamasta perhetyöstä.

Perhepalvelujen ja lastensuojelun toimintamallit kuvattiin toimintakäsikirjaan

Kehittämiprojektin tuotoksena valmistui perhepalvelujen ja lastensuojelun yksikköön toimintakäsikirja, joka sisältää seuraavat mallit:

- lapsiperheiden palveluprosessi
- lastensuojelun palveluprosessi
- suunnitelmaan perustuvan perhetyön malli
- sosiaalihuoltolain mukaisen työn malli
- lastensuojelun asiakkaan taloudellisen tuen malli.

Käsikirja sisältää työn ydinosaamiseen liittyviä malleja, kuvallisia ohjeita ja työprosessien kuvauksia, noudattaen Kanta-palvelujen ja lastensuojelun käsikirjan määrittelemiä työprosesseja.

Kanta-palveluilla tarkoitetaan sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallisia tietojärjestelmäpalveluja. Niihin kuuluvat sosiaalihuollon asiakastiedon arkisto, potilastiedon arkisto, lääketietokanta ja reseptitietokanta. Sosiaalihuollon asiakastiedon arkistolla tarkoitetaan palvelua, joka mahdollistaa keskitetyn sähköisten sosiaalihuollon asiakastietojen aktiivisen käytön ja pysyvän säilyttämisen.

Keskeistä toimintakäsikirjassa on kunnissa yleisesti käytössä olevaan Pro Consona -järjestelmään tehtävien kirjaamisten kuvaukset. Järjestelmä antaa mahdollisuuden sisällöltään monenlaiseen erityyppiseen kirjaamiseen, esimerkiksi tukilajien, otsikoiden ja asiakkuuksien valinnassa.

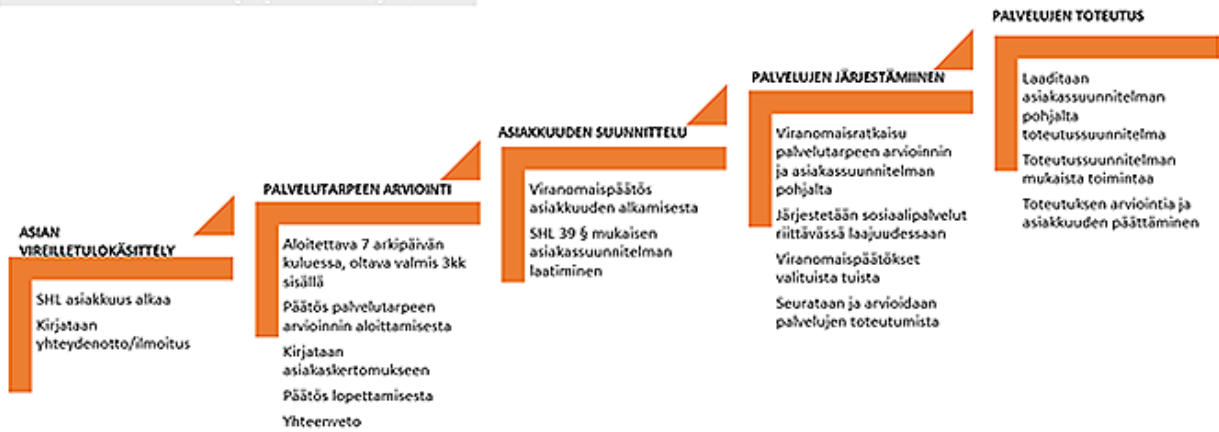
Sosiaalihuoltolain mukainen palveluprosessi

Lapsiperheiden sosiaalipalvelut määritellään Kanta-palveluissa *”Sosiaalihuollon palvelutehtävänä, jonka tavoitteena on tukea lapsiperheitä ja vanhemmuutta sekä edistää lasten yksilöllistä kasvua ja myönteistä kehitystä”*. Kannassa kuvataan sosiaalihuollon palvelutoiminta palveluprosesseina, joissa laaditaan sosiaalihuollon asiakasasiakirjoja.

Asioiden käsittely missä tahansa palvelutehtävässä, esimerkiksi lapsiperheiden palvelujen palvelutehtävässä, noudattaa Kannassa seuraavaa palveluprosessia: asian vireilletulokäsittely, palvelutarpeen arviointi, asiakkuuden suunnittelu, palvelujen järjestäminen ja palvelun toteutus (kuviossa 2).

Kanta-palveluihin tallennettavilla asiakirjoilla on pakollisena kuvailutietona viisi yleistä sosiaalihuollon palveluprosessia. Palveluprosessin eri vaiheisiin kuuluu erilaisia asiakirjoja. Toimintakäsikirjassa tämä oli kuvattuna alla olevan kuvan mukaisesti. Prosessi on kuten THL määrittää, mutta alla olevat tekstit ovat projektin aikana tehtyjä sovelluksia tämän yksikön käyttöön.

PALVELUTEHTÄVÄ – lapsiperheiden palvelut

Kuvio 2. Lapsiperheiden palveluprosessi

Lastensuojelun palveluprosessi

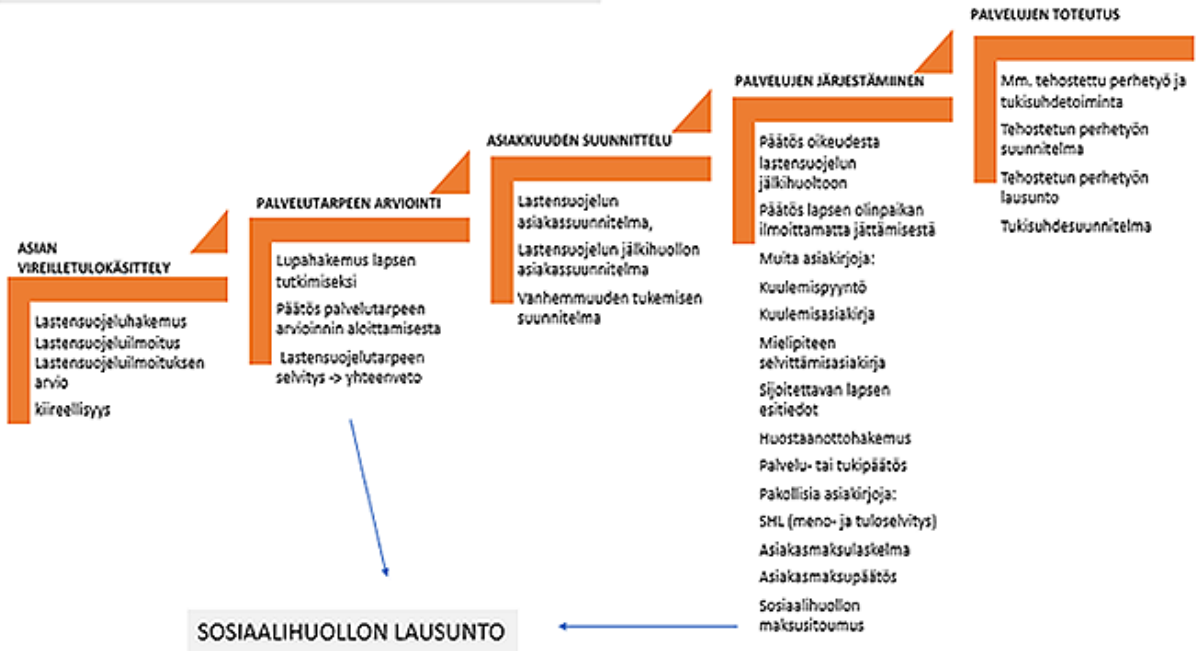
Lastensuojelu määritellään Kanta-palveluissa ”*Sosiaalihuollon palvelutehtävänä, jonka tavoitteena on turvata erityistä suojelua tarvitsevien lasten ja nuorten oikeus turvalliseen kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen.*” Lastensuojelu perustuu lastensuojelulakiin.

Lastensuojeluasiassa noudatetaan Kannassa samaa palveluprosessia kuin muissakin sosiaalihuollon sosiaalipalveluissa. Lastensuojelu kuuluu lastensuojelun palvelutehtävään.

Lastensuojeluasian vireilletulo tarkoittaa Kanta-palveluissa myös sosiaalihuollon asiakkuuden alkamista lapsiperheiden palvelutehtävässä. Lastensuojelun asiakkuus ei kuitenkaan ala vielä vireilletulosta, paitsi jos asian kiireellisyys sitä vaatii.

Alla olevassa kuviossa on Kanta-palvelujen mukaiset lastensuojelun sosiaalipalvelut.

PALVELUTEHTÄVÄ – LASTENSUOJELUN PALVELUPROSESSI

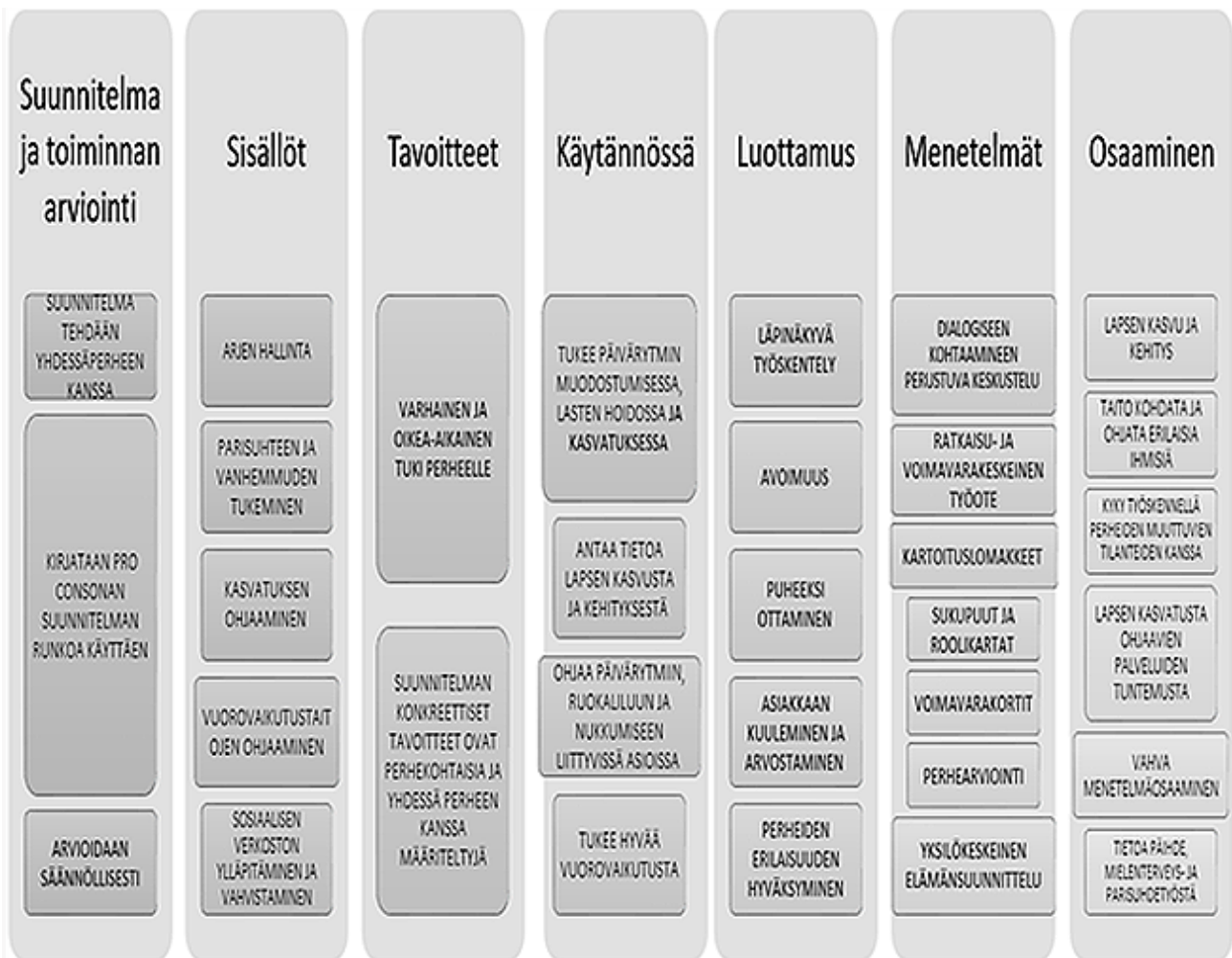
Kuvio 3. Lastensuojelun palveluprosessi

Suunnitelmaan perustuvan perhetyön malli

Kanta-palveluissa palvelun toteuttamisen vaiheessa perhetyöstä tehdään suunnitelma ja perhetyön lausunto asiakasasiakirjoina. Perhetyön merkinnät kirjataan asiakaskertomukseen. Yksikössä kehitettiin perhetyöntekijöitä osallistaen erilaisissa työpajoissa suunnitelmaan perustuvan perhetyön malli, joka sisältää seuraavat osa-alueet:

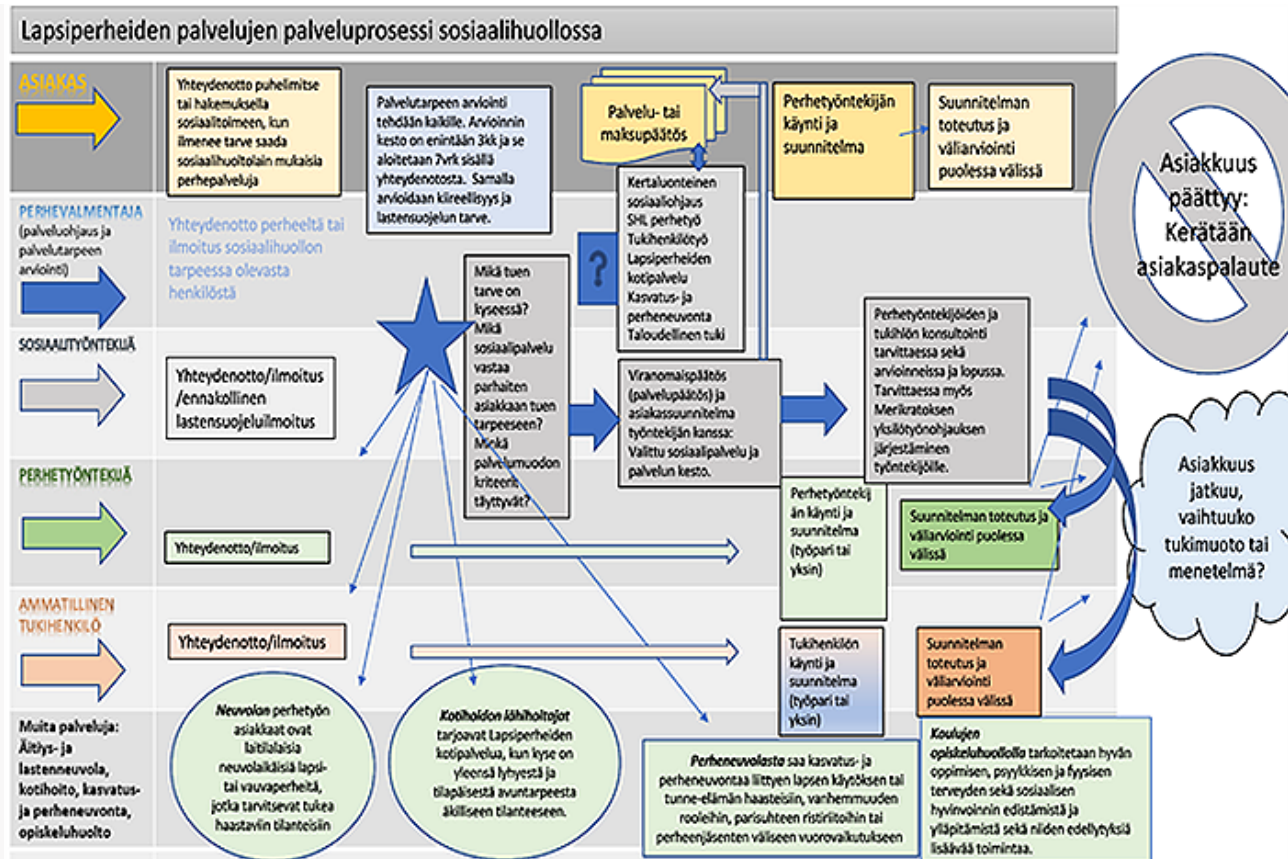
- suunnitelma ja toiminnan arviointi
- sisällöt
- tavoitteet
- käytäntö
- luottamuksen merkitys
- Laitilan kaupungin perhetyössä käytetyt menetelmät
- ammatilliset osaamisvaatimukset

Malli on rakennettu hyödyntäen THL:n perhetyötä koskevaa asiasisältöä sovellettuna ja lisättynä työryhmytyöskentelyn tuloksia.

Kuvio 4. Suunnitelmaan perustuvan perhetyön malli

Sosiaalihuoltolain mukaisen työn mallissa kuvataan, kuinka perhevalmentaja ja sosiaalityöntekijä voivat ohjata asiakkaita myös muiden palvelujen, kuten neuvolan, perheneuvolan, lapsiperheiden kotipalvelun tai koulun oppilashuollon piiriin. Näiden tahojen kanssa tehtävää toimintaa kutsutaan moniammatilliseksi verkostotyöksi. Asiakkaan saama tuki voi myös alkaa muiden palvelujen piiristä, joista tarvittaessa voi tulla yhteydenotto, ilmoitus tai hakemus sosiaalihuoltoon, jolloin aloitetaan palvelutarpeen arviointi.

Kuvio 5. Sosiaalihuoltolain mukaisen työn malli Laitilassa

Lastensuojelun taloudellisen tuen prosessin kuvaaminen

Yksi projektin keskeisiä tavoitteita oli lastensuojelun asiakkaan taloudellisen tuen prosessista sopiminen ja sen kuvaaminen. Lastensuojelun asiakkaat perheineen ovat oikeutettuja Kelasta haettavaan perustoimeentulotukeen ja sosiaalitoimesta haettavaan täydentävään ja ehkäisevään toimeentulotukeen kuten muutkin. Lastensuojelun asiakkaana (tai asiakkaan ollessa jälkihuollossa) olevan lapsen kehitystä ja hyvinvointia voidaan tukea taloudellisesti myös avohuollon tukitoimenpiteinä.

Koska taloudellisen tuen myöntäminen ja sen summa on sosiaalityöntekijän tapauskohtaisesti harkittavissa, on sovittava joistakin yhteisistä kriteereistä sen myöntämiseksi. Taloudellisen tuen prosessin lisäksi kuvattiin myös kirjaaminen ja päätöksen tekeminen Pro Consonaan.

Taloudellisen tuen tarve voi olla kiireellinen. Silloin päätös siitä voidaan tehdä jo ennen Kelasta haettavaa perustoimeentulotukea tai kunnan harkitsemaa täydentävää ja ehkäisevää toimeentulotukea.

Jos lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteenä tai jälkihuollon toimenpiteenä myönnettävä taloudellinen tuki ei ole kiireellinen, niin päätös tästä tehdään yleensä vasta, kun Kela on osaltaan päättänyt toimeentulotuesta, ja kunta täydentävästä ja ehkäisevästä toimeentulosta. Lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteenä myönnettyä taloudellista tukea ei oteta tulona huomioon, kun Kelassa tehdään laskelmaa tai päätöstä toimeentulotuesta.

Lastensuojelun taloudelliselle tuelle on oikeutettu lastensuojelun asiakas, jonka hyvinvointia uhkaa perheen epävarma taloudellinen tilanne. Sitä voidaan myöntää myös, kun perheen saama perustoimeentulo ei riitä kattamaan lapsen hyvinvoinnin kannalta lapselle välttämättömiä asioita.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijä harkitsee tapauskohtaisesti, tekeekö päätöksen täydentävästä toimeentulosta vai taloudellisesta tuesta avohuollon tukitoimenpiteenä tai jälkihuollossa. Lastensuojelun sosiaalityöntekijä tekee viranomaispäätöksen omien asiakkaidensa täydentävästä ja ehkäisevästä toimeentulotuesta. Sosiaalityöntekijä arvioi, vastaavatko tapauksen kriteerit täydentävän toimeentulotuen tunnusmerkit, vai tuetaanko lapsen tilannetta taloudellisesti avohuollon tukitoimenpiteenä.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijän päätös taloudellisesta tuesta kohdistuu lapselle, kun taas (saman viranomaisen) päätös täydentävästä toimeentulosta kohdistuu aikuiselle. Esimerkiksi pesukone on täydentävää tukea, puhelin lapselle taloudellista tukea. Sama sosiaalityöntekijä tekee päätöksen molemmista tuen muodoista.

Taloudellisen tuen, toimeentulon sekä asumiseen liittyvät tukisummat ovat sosiaalityöntekijöiden harkittavissa. Maksettava summa, tai välineen arvo voi olla yleisen toimintakäytännön mukaan edullisin mahdollinen. Väline tai tarvike voi olla myös kierrätettynä hankittu.

Taloudellinen tuki voi lain 35 §:n mukaan liittyä puutteellisiin asumisoloihin tai asuntoon, lain 36 § mukaan koulunkäyntiin, harrastuksiin, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen, henkilökohtaisiin tarpeisiin tai työhön sijoittumiseen. Jälkihuollossa olevan lapsen tilanteessa huomioidaan myös käytettävissä olevat itsenäistymisvarat.

Lastensuojelun asiakkaan taloudellisen tuen prosessi

Kuvio 6. Lastensuojelun asiakkaan taloudellisen tuen prosessi

Kuviossa 6 on lastensuojelun asiakkaan taloudellinen tuki prosessina. Taloudellisen tuen prosessi voi käynnistyä joko asiakkaan esittämästä pyynnöstä tai työntekijän havainnoimasta tarpeesta. Joskus asiakas ei itse välttämättä edes tunnista tarvetta, esimerkiksi maahanmuuttajataustainen ei osaa suomalaista talvipukeutumista.

Tarpeen ilmenemisen jälkeen sosiaalityöntekijä tekee selvityksen asiakkaan toimeentulosta ja taloudellisesta tilanteesta. Toimeentulose selvityksessä voi käyttää edeltävää Kelan toimeentulohakemusta.

Taloudellisesta tukemisesta tehdään aina Pro Consonassa viranomaispäätös. Yhdessä päätöksessä voi kuitenkin olla monta eri tarvetta. Päätöksessä tulee ilmetä summa ja perusteltu tarve. Taloudellista tukea voi myöntää vain tositetta vastaan.

Laitilassa kehitetään perhekeskusmallin mukaista verkostoa

Tällä hetkellä Laitilassa kehitetään perhekeskusmallin mukaista verkostoa yhteistyössä muiden lapsiperheiden palveluja tuottavien yksiköiden, kaupungin eri toimialojen sekä kolmannen sektorien toimijoiden kanssa. Tarjoamalla matalan kynnyksen perhepalveluja

perhekeskusverkostona, on mahdollista keventää korjaavaan lastensuojeluun kohdistuvaa työmäärää.

Palvelut perheille ovat helposti saatavilla ja löytyvät samasta paikasta, vaikka toimitivatkin fyysisesti eri toimitiloissa.

Perhekeskuksella tarkoitetaan monialaisia ja hallinnon rajoja ylittäviä laajoja palvelukokonaisuuksia.

Lastensuojelun rakenteellisella uudistamisella, kuten perhekeskuksilla, pyritään vastaamaan yhteiskunnassa tapahtuneisiin lapsiperheellisten elämän muutoksiin. Laitilassa avoimena matalan kynnyksen kohtaamispaikkana lapsiperheille sekä verkoston toimijoille on avoin kohtaamispaikka Mukulavintti.

Mukulavintissä on MLL:n Laitilan paikallisyhdistyksen ja MLL:n Varsinais-Suomen piirin yhdessä ylläpitämä perhekahvila- ja vauvakahvilatoiminta. Sinne jalkautuu myös monen muun varsinaissuomalaisen lastensuojelujärjestön toimijoita.

MLL Laitilan paikallisyhdistys ry:n Mukulavintin leikkihuone

Rakenteiden lisäksi muutoksessa on myös lastensuojelun toimintakulttuuri, jota kehitetään kohti ihmissuhdeperusteista systemisen lastensuojelun toimintamallia. Systemisellä ajattelulla lastensuojelukontekstissa tarkoitetaan tapaa, jossa perhe nähdään systemisen ajattelun kautta yksikkönä. Kun systeemin yhdessä osassa tapahtuu muutos, käynnistää se muutoksen koko systeemissä. Tämän ajattelutavan myötä lastensuojelun tavoitteeksi muodostuu muutoksen aikaansaaminen perhesysteemin toiminnassa ja sen kautta lasten edun turvaaminen.

Perus-, erityis- ja vaativan tasojen muodostaman palvelukokonaisuuden tehtävänä on toiminnallaan tukea ja edistää tätä muutosta. Laitilassa perheneuvolan ja

lastensuojelun/lapsiperheiden palvelujen yhdistäminen toimivaksi tiimiksi voisi olla luonteva askel kohti systeemisen toimintamallin lastensuojelua.

Suomalaisissa perheissä tunnistettuja elämäntilanteita ovat muun muassa monimuotoistuneet perherakenteet, moniongelmaiset perheet (työttömyys, sosiaaliset ongelmat, heikko taloudellinen tilanne, mielenterveys- ja päihdeongelmat) sekä lapsiperheiden moninaistuneet kielet ja kulttuuritaustat. Moniongelmaiset perheet voivat ajautua palvelujen ulkopuolelle sirpaleiseksi kuvatun palvelujärjestelmän takia, mikäli perhettä auttavat tahot toimivat ilman keskinäistä vuorovaikutusta.

Perheet monimuotoistuvat myös maahanmuuton seurauksena. Vakka-Suomen seudulle, erityisesti Laitilaan ja Uuteenkaupunkiin, on muuttanut poikkeuksellisen paljon ulkomaalaisia työn perässä maataloilille ja paikallisiin yrityksiin. Maahanmuuttajia on tullut muun muassa Baltian maista ja Ukrainasta. Maahanmuuttajilla on vaihtelevia uskontoja, kieliä, kulttuureja ja perinteitä, sekä erilaisia koulutustaustoja. Kyky oppia uutta kieltä vaihtelee.

Erilaiset perhetilanteet ovat isoja asiakokonaisuuksia, jotka vaativat pitkään kestävästä rakenteellista muutosta valtakunnallisella tasolla, sekä alueellisten verkostojen rakentamista. Lainsäädännön ja palvelujärjestelmän on vastattava näihin erilaisiin perhetilanteisiin niin kunnan, maakunnan kuin valtiojohdonkin tasolla.

Rakenteissa ja lainsäädännössä tapahtuvat muutokset vaativat pitkäjänteistä, jopa vuosikymmeniä kestävästä työtä. Samalla ihmisten arjessa tapahtuvat muutokset voivat olla hyvinkin nopeita.

Nopeisiin muutoksiin on mahdollista reagoida kehittämällä lastensuojelun palveluja tuottavan yksikön toimintaa sisältäpäin. Yksikössä toimivia ammattilaisia voi osallistaa kehittämistyöhön rakentamalla kunta- tai aluekohtaisia verkostomalleja. Näin yhteistyöstä siirrytään yhteiseen työhön lapsiperheiden hyväksi.

Perhekeskusmallin mukaisessa verkostossa voidaan kehittää yhteistä työtä. **Tia Ristimäki** kuvaa yhteistyön tarkoittavan sellaista tekemistä, jossa tavoitteena on ensisijaisesti tiedon ja tehtävien jakaminen. Yhteistä työtä taas tehdään, kun tavoitteena on yhdessä suunnitella, toteuttaa ja arvioida yhdessä tehtävää työtä.

Silloin kun tavoitteena on löytää yhteisiä toimintatapoja, toimitaan sitten yli kaupungin sisäisten hallintorajojen tai eri sektorien muodostamassa verkostossa, tarvitaan yhteistä ymmärrystä ja yhteistä työtä sen hyväksi. Yhteinen työ vaatii uusia toimintatapoja niin julkisella kuin kolmannellakin sektorilla, ja sen tueksi paljon vuorovaikutusta.

Lue lisää projektin toteuttamisesta ja tuloksista Selja Sillantaan opinnäytetyöstä: **Lastensuojelun kehittäminen ja toimintatapojen yhtenäistäminen: Toimintakäsikirja Laitilan kaupungin lapsiperheiden ja lastensuojelun palvelutehtäviin.**

Tutustu [Master School- eli ylempiin AMK-opintoihin](#)

Kuva Pexels Pixabay

Lähteet:

Lastensuojelun keskusliitto. Unelmien perhekeskus.

Saatavilla: <https://www.lskl.fi/keskusliitto/organisaatio/perheet-keskioon/unelmien-perhekeskus/> Viitattu 24.1.2021

Monimuotoiset perheet. Opas varhaiskasvattajille 2020.

Saatavilla: <https://monimuotoisetperheet.fi/ammattilaisille/opas-varhaiskasvattajille/> Viitattu 24.1.2021

Rippstein, K. & Syrjänen, K. 2020. Lastensuojelun keskusliitto. Rakennetaan lapsi- ja perheystävällinen yhteiskunta – lopetetaan yhteistyön

tekeminen. Saatavilla <https://www.lskl.fi/blogi/rakennetaan-lapsi-ja-perheystavallinen-maakunta-lopetetaan-yhteistyon-tekeminen/>. Viitattu 24.1.2021

Rötsä, M., Berglind, H., Huovila, M., Hyppönen K., Peksiev, T. ja Mykkänen J. 2016. Sosiaalihuollon valtakunnallisten tietojärjestelmäpalvelujen ja määrämuotoisen kirjaamisen toimeenpanohanke (Kansa-hanke). Hankesuunnitelma vuosille 2016-2020. THL, Helsinki 2016. Viitattu 26.6.2020.

Saatavilla: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130563/URN_ISBN_978-952-302-660-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Sillantaka, S. 2020. Lastensuojelun kehittäminen ja toimintatapojen yhtenäistäminen:

Toimintakäsikirja Laitilan kaupungin lapsiperheiden ja lastensuojelun palvelutehtäviin. Saatavilla: [Lastensuojelun kehittäminen ja toimintatapojen yhtenäistäminen: toimintakäsikirja Laitilan kaupungin lapsiperheiden ja lastensuojelun palvelutehtäviin \(theseus.fi\)](#). Viitattu 24.1.2021

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Lapset, nuoret ja perheet. Perhetyö.

Saatavilla: <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut/perhetyo>. Viitattu 24.1.2021

Vakka-Suomi. Seudullinen kotouttamisohjelma vuosille 2019-2013. Saatavilla Vakka-Suomen_kotouttamisohjelma_2019-2023.pdf. Viitattu 24.1.2021